

Розділ II. ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА

DOI: 10.33766/2524-0323.93.90-103

УДК 346.6(037)

Барабаш Т. М., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач відділу моніторингу законодавства Інституту законодавства Верховної Ради України (м. Київ, Україна)

e-mail: barabash08@meta.ua

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5541-2764>

Левицька Л. В., кандидат юридичних наук, доцент, заступник завідувача відділу моніторингу законодавства Інституту законодавства Верховної Ради України (м. Київ, Україна)

e-mail: levytska.lyudmyla@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-5897-7194>

ДЕЯКІ ЗАКОНОТВОРЧІ ВЕКТОРИ УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНІВ УКРАЇНИ

У публікації поставлено за мету висвітлення сучасних напрямків діяльності українського парламенту щодо удосконалення кримінального і кримінального процесуального законів, зокрема на підставі аналізу наукових поглядів на проблемні питання (за дисертаційними роботами 2020 року) та законотворення під час четвертої сесії дев'ятого скликання Верховної Ради України. Досліджено зв'язок правової науки і законодавчої практики. Висловлено авторське бачення концепції удосконалення кримінального і кримінального процесуального законів. Узагальнено внесені зміни і доповнення до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та акцентовано увагу на окремих, суспільно значущих законопроектах у досліджуваній сфері.

Ключові слова: кримінальний закон, кримінальний процесуальний закон, Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, удосконалення, законопроект, правова наука, кодифікований акт.

Постановка проблеми. Визначення пріоритетів, стратегічних напрямків законодавчої діяльності в кожній сфері суспільного життя є запорукою розбудови правової, демократичної, соціально орієнтованої держави в Україні. Законотворчий процес у кримінально-правовій та процесуальній сферах має своїм завданням створення норм, які би забезпечили охорону прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, мир і безпеку людства, а також запобігали кримінальним правопорушенням.

Урахування сучасних викликів та потреб демократичного суспільства потребує аналізу кримінального процесуального законодавства та закону про кримінальну відповідальність, які нерідко розглядаються державою як засіб вирішення рі-

зного роду соціальних, економічних, політичних, інколи навіть культурних та історичних проблем, шляхом встановлення «заборони» на вчинення певних діянь, встановлення чи посилення покарання за них.

Новели кримінального і кримінального процесуального законів спонукають оцінити ефективність їх впливу на правозастосовчу практику, актуалізувати питання удосконалення положень цих законів та пріоритетів законодавчої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кримінально-правова політика та кримінальне провадження не втрачають науковий інтерес і досить часто виступають предметом наукових пошуків, адже програмні та директивні документи вищих органів влади, що закріплюють орієнтири подальшого розвитку держави, зокрема, й законодавчого забезпечення кримінально-правової та процесуальної сфери, підтверджують актуальність правового моніторингу законотворчих ідей та стану їх втілення. При тому, вчені практично завжди висловлюють авторське бачення щодо удосконалення кримінального і кримінального процесуального законодавства, хоча, як засвідчують дослідження Інституту законодавства Верховної Ради України [1], такі пропозиції незначною мірою відбиті в законотворенні.

Концептуальні погляди на розвиток кримінального закону притаманні таким вченим, як: П. П. Андрушко, В. І. Борисов, О. О. Дудоров, М. І. Мельник, В. О. Навроцький, А. В. Савченко, В. Я. Тацій, В. А. Туляков, М. І. Хавронюк, П. Л. Фріс, Н. М. Ярмиш та ін. Комплексному вирішенню проблемних питань законодавчого забезпечення кримінального провадження присвячено праці О. В. Бауліна, Г. П. Власової, О. І. Галагана, О. В. Капліної, В. В. Лобойка, В. Т. Нора, М. А. Погорецького, В. М. Тертишника, І. А. Тітка, Л. Д. Удалової, Ю. М. Чорноус, М. Є. Шумила та ін. Постійний моніторинг щодо кримінального і кримінального процесуального законодавства здійснюється фахівцями Інституту законодавства Верховної Ради України [2; 3].

Проте, зважаючи на хаотичний характер нормотворчих змін, відсутність критеріїв ефективності, тривалий стан реформування, накопичення проблемних теоретико-методологічних і практичних питань, різні погляди на їх вирішення, ця сфера не втрачає актуальності.

Формулювання цілей. Метою публікації є висвітлення сучасних напрямків діяльності українського парламенту щодо удосконалення кримінального і кримінального процесуального законів, зокрема, на підставі аналізу наукових поглядів на проблемні питання (за дисертаційними роботами 2020 року) та законотворення під час четвертої сесії дев'ятого скликання Верховної Ради України.

Виклад основного матеріалу. Сучасними напрямками оновлення кримінального і кримінального процесуального законодавства України (станом на 01.02.2021 р.) стали наступні.

До Кримінального кодексу України (КК України) [4] упродовж червня-грудня 2020 року вісім разів внесені зміни і доповнення (оновлення редакції окремих норм та введення нових статей). Окрім того, двома Рішеннями Конституційного Суду України визнані неконституційними окремі положення Кримінального кодексу, зокрема, стаття 375 [5] і стаття 366-1 [6].

Кримінальний процесуальний кодекс України (КПК України) [7] в розглядуваний період п'ять разів зазнав змін і доповнень, у зв'язку із: запровадженням від-

повідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою; спрощенням досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень; удосконалення здійснення кримінального провадження в суді першої інстанції колегією суддів; встановленням відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; правом слідчого судді, суду не визначати розмір застави в кримінальному провадженні. Також визнані такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення частини третьої статті 307 Кримінального процесуального кодексу України щодо заборони оскарження ухвали слідчого судді за результатами розгляду скарги на бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає в невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення [8].

Ряд законодавчих актів ухвалено в першому читанні (реєстр. № 2689, № 3603, № 3911, № 3946). Також пропозиції законотворців були спрямовані на: забезпечення реалізації функцій прокуратури; підвищення ефективності протидії кібератакам, боротьбу із кіберзлочинністю та використання електронних доказів; встановлення кримінальної відповідальності за невиконання Президентом України, народними депутатами України, депутатами місцевих рад, сільськими, селищними, міськими головами передвиборної програми; виконання рішень Європейського суду з прав людини; посилення відповідальності за кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України; забезпечення участі громадян України у здійсненні правосуддя; удосконалення особистої поруки; забезпечення свободи слова, права на інформацію та законодавчих гарантій професійної діяльності; запровадження довічного позбавлення волі за особливо тяжкі корупційні злочини; та ін.

У цілому понад 60 законопроектів щодо кримінально-правової політики та здійснення кримінального провадження перебували на розгляді Верховної Ради України в період четвертої сесії IX скликання.

Проведений моніторинг законотворчих ініціатив засвідчує, здебільшого, точковий характер пропонованих змін, неузгодженість норм, не повною мірою дотримання правил законодавчої техніки. Так, наприклад, метою законопроекту «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Кримінального кодексу України щодо вдосконалення порядку застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження» [9] визначено «уточнення термінології та вдосконалення положень щодо тимчасового доступу та вилучення інформаційних та телекомунікаційних систем». Підтримуючи удосконалення приписів кримінального процесуального закону, зокрема, й у напрямі єдиного розуміння його положень, термінів, понять, а також посилення захисту IT-бізнесу, вважаємо за доцільне зазначити наступне.

Задля забезпечення правоохоронними органами дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб внесені зміни до КПК України у 2015 і 2017 рр. (Закони № 191-VIII, № 2213-VIII). Зокрема, особа, стосовно якої (її

майна) здійснюються процесуальні дії, та яка не є стороною кримінального провадження, має право заявляти клопотання про здійснення кримінального провадження в розумні строки та оскаржувати порушення таких строків. Проте, прирівняння прав такої особи в кримінальному провадженні до підозрюваного є сумнівним, з огляду на змішування процесуального статусу суб'єктів кримінального провадження (суб'єктів кримінальних процесуальних правовідносин). Підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому статтями 276-279 КПК, повідомлено про підозру, особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй унаслідок невідомості місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення в спосіб, передбачений КПК для вручення повідомлень (ч.1 ст. 42). Для визнання особи підозрюваним слідчий (прокурор) повинні мати докази, що відповідають вимогам достатності, допустимості, належності.

Підтримуючи доцільність відмежування інформації в електронному вигляді (електронної інформації), як речового доказу, від пристроїв для її обробки, передавання та зберігання (що не визнаються речовими доказами) (ч.3 ст. 98 КПК), слід вказати на недоречність вжиття терміносистеми «може бути визнана речовим доказом» (*інформація*). Оскільки такий підхід залишає можливість розсуду органу досудового розслідування визнати/не визнати електронну інформацію речовим доказом в умовах наявності в неї всіх ознак речового доказу. Тому ч.3 ст. 98 КПК пропонується викласти в редакції: «Інформація в електронному вигляді (електронна інформація) визнається речовим доказом, якщо вона є знаряддям, засобом або предметом кримінального правопорушення, або може бути використана як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження» (далі за текстом).

Нова уточнена редакція ч.12 ст. 170 КПК не повною мірою узгоджується із абз. 2 ч.5 цієї статті, адже в останній пропонується надати право арешту майна у вигляді пристроїв для обробки, передавання та зберігання електронної інформації або їх складових, якщо вони використовуються їхнім власником (або законним володільцем) як предмети або засоби праці – у виключних випадках (передбачених п.2, 3 ч.2 ст. 170 КПК), а в ч.12 – категорично не допускається забороняти використання таких пристроїв та їх складових, призначених для праці, без будь-яких винятків.

Змінами до Кримінального кодексу України пропонується запровадити кримінальну відповідальність за умисне порушення слідчим або прокурором встановленого КПК України порядку тимчасового доступу до речей і документів або тимчасового вилучення чи арешту майна, а так само порядку вилучення речових доказів під час огляду або обшуку, якщо це завдало істотної шкоди власнику (законному володільцю) даного майна чи документів (ст. 374-1).

Через те варто зазначити, що чинний кримінальний закон містить низку норм, якими встановлено відповідальність слідчого, прокурора за вчинення суспільно-небезпечних діянь, пов'язаних із виконанням їхніх службових обов'язків. Зокрема, передбачено відповідальність за зловживання владою або службовим ста-

новищем (ст. 364 КК), перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ст. 365 КК), службове підроблення (ст. 366 КК), прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368), незаконне збагачення (ст. 368-2 КК), притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності (ст. 372 КК), примушування давати показання (ст. 373 КК) тощо.

Тимчасовий доступ до речей і документів є процесуальною дією, що дозволяє розшукати майно або документи, які підтверджують право на володіння цим майном, на стадії досудового розслідування та забезпечує відшкодування шкоди – на стадії судового розгляду. Порушення слідчим, прокурором порядку тимчасового доступу до речей і документів, тимчасового вилучення або арешту майна, встановленого КПК України, залежно від форми вини та наслідків, може бути кваліфіковано як зловживання владою або службовим становищем (умисне, з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи, використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, якщо воно завдало істотної шкоди), або як службова недбалість (невиконання або неналежне виконання службовою особою своїх службових обов'язків через несумлінне ставлення до них). У випадку, коли службова особа, визначення якої міститься в ст. 18 КК України і в примітці до ст. 364 КК України (під яке підпадає слідчий, прокурор чи суддя), зловживає службовим становищем та посягає на правовідносини у сфері правосуддя, то таке зловживання є посяганням на правосуддя і, за правилами вирішення конкурентних ситуацій (загальної і спеціальної норми), не потребує окремої кваліфікації за ст. 364 КК України.

Таким чином пропозиція запровадити нові підстави кримінальної відповідальності спеціального суб'єкта злочину (слідчого, прокурора) потребує узгодження із названими нормами, у частині виключення конкуренції норм при кваліфікації кримінального правопорушення.

Варто звернути увагу і на законотворчість з огляду на резонансне Рішення Конституційного Суду України № 13-р/2020 [6]. Для усунення ситуації, що виникла, Законом України № 1074-IX [10] відновлено кримінальну відповідальність за недостовірне декларування та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Проте, відсутність чіткого визначення кола осіб, на яких поширюватиметься дія цього Закону, та неузгодженість окремих його положень зумовлює ризики ефективної реалізації, зокрема, у частині дотримання принципу невідворотності кримінальної відповідальності. Так прийняті зміни зумовили перехід окремих складів правопорушень у категорію кримінального проступку, що позбавило орган досудового розслідування (Національне антикорупційне бюро України) можливості розслідувати такий склад правопорушення.

Через це привертає увагу пропонований у проєкті Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування»

(реєстр. № 4651 від 27.01.2021 р.) спосіб усунення недоліків практичної реалізації норм щодо притягнення до кримінальної відповідальності за недостовірне декларування та неподання декларацій. Зокрема, це пропозиція про включення ст.ст. 366-2, 366-3 до переліку корупційних правопорушень, що унеможливує застосування інститутів звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дієвим каяттям (ст. 45 КК України), у зв'язку з передачею особи на поруки (ст. 47 КК України), у зв'язку зі зміною обстановки (ст. 48 КК України), а також у зв'язку із меншими строками давності (ст. 49 КК України).

Звернення до положень чинного антикорупційного законодавства України свідчить про відсутність законодавчого визначення поняття «корупційне кримінальне правопорушення». Однак, встановлення ознак такого правопорушення видається можливим, з огляду на розкриття змісту таких дефініцій, як «корупційне правопорушення» та «корупція», якими оперує Закон України «Про запобігання корупції». Наведені в ньому визначення дають підстави вважати, що діяння слід визнавати корупційним кримінальним правопорушенням, якщо воно: є умисним; вчинене спеціальним суб'єктом – особою, зазначеною у ч.1 ст. 3 Закону; містить ознаки корупції (характеризується, зокрема, використанням особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей із метою одержання неправомірної вигоди, прийняттям такої вигоди чи прийняттям обіцянки/пропозиції неправомірної вигоди або одержанням такої вигоди для себе чи інших осіб, обіцянки/пропозиції чи надання неправомірної вигоди певній особі з визначеною метою); за нього встановлена кримінальна відповідальність.

Таким чином, декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не підпадає під визначення «корупційного кримінального правопорушення», які містяться у відповідних антикорупційних конвенціях, та не характеризується ознаками корупції, що є визначальними для визнання вказаних діянь корупційними кримінальними правопорушеннями (відсутнє використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди, прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції неправомірної вигоди або одержання такої вигоди тощо).

Фактично, з огляду на ч. 4 ст. 172-6 КУпАП глави 13-А «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією», діяння, передбачені ст. 366-2 КК «Декларування недостовірної інформації, визнаються законодавцем правопорушенням, пов'язаним із корупцією.

Це лише деякі приклади законотворчої діяльності парламенту. Але в цілому можна констатувати, що основною проблемою законопроектування, на нашу думку, попри декларування удосконалення законодавства, є відсутність комплексного бачення механізмів такого удосконалення всіх правових інститутів і категорій відповідної галузі, з урахуванням їх взаємозв'язку, суміжності та взаємовиключення. Розв'язати цю проблему мають відповідні робочі групи, яким у законотворенні необхідно зробити акцент на зв'язок науки (теорії) як із практикою, так і потребами суспільства.

Серед сучасних дисертаційних досліджень (2020 рік) за спеціальністю 12.00.08 – роботи, присвячені: злочинам проти честі та гідності особи; характеристиці насильству в установах виконання покарань; злочинам проти встановленого порядку несення військової служби; кримінально-правовій охороні діяльності захисника; запобіганню злочинності серед неповнолітніх; екологічним злочинам; злочинам медичних та фармацевтичних працівників; створенню злочинної організації та ін.

Авторами дисертацій пропонується внесення змін і доповнень до КК України щодо: кримінальної відповідальності за створення злочинної організації [11]; удосконалення диспозицій і санкцій статей 131, 132, 134, 139–145 КК [12]; збільшення санкції статті 184 КК [13]; нової редакції ст. 140 КК «Невиконання чи неналежне виконання працівником професійних обов'язків медичним працівником» [14]; доповнення статті 151 КК [15]; уточнень до статей 55, 345, 348, 365 КК (щодо працівника правоохоронного органу) [16]; доповнення КК статтею 372-1 «Умисне приховування факту вчинення кримінального правопорушення» [17]; об'єктивної сторони злочинів, передбачених статтями 402–404, 407, 412, 414, 418, 421, 425, 426-1, 427, 429, 430, 432 КК, зміни назви і змісту розділу XIX Особливої частини (Кримінальні правопорушення проти воєнної безпеки України) [18]; нових статей 151-1 «Наклеп», 151-3 «Образа» [19]; та ін.

У межах спеціальності 12.00.09 (зокрема, процесуальної її складової) розглянуто такі проблеми: участь прокурора в кримінальному провадженні, оскарження повідомлення про підозру, використання спеціальних знань, слідча таємниця, доказування, рішення судді, провадження щодо неповнолітніх, особливості досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних із рейдерськими захопленнями, у сфері охорони здоров'я, пов'язаних із торгівлею людьми, із насильством в сім'ї, забезпечення прав особи під час досудового розслідування, судовий контроль, розслідування сутенерства, арешт майна, апеляційне оскарження, повноваження слідчого, реалізація правових позицій ЄСПЛ та ін.

З огляду на проведені дослідження, пропонується авторське бачення щодо: внесення змін і доповнень до статей 170, 285, 287, 340 КПК [20]; статей 221, 222, 290 КПК [21]; статей 171, 174 КПК (щодо арешту майна) [22]; нової статті 313-4 «Відкриття провадження за скаргою на повідомлення про підозру. Підготовка до судового розгляду», доповнення статті 407 КПК [23]; удосконалення статті 92 КПК, доповнення статтею 93-1 «Перевірка доказів» [24]; виключення із статті 314 пункту 6 і статті 314-1, доповнення глави 3 параграфом 7 «Забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні» [25]; удосконалення участі прокурора у спеціальному досудовому розслідуванні (статті 54, 291, 297-1, 297-2, 309 КПК) [26]; доповнення глави 21 КПК статтею 247-1 «Судовий контроль за додержанням законів при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій» [27]; нової теоретичної моделі статей 132 КПК «Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження», 271 КПК «Детективне дослідження та документування злочинів», нової статті 94-1 «Визначення достатності доказів на основі «стандарту доведеності поза розумним сумнівом» [28] тощо.

Механізми удосконалення кримінального і кримінального процесуального

законодавства є предметом обговорення на різних рівнях. Створено дві робочі групи щодо системних змін до КПК України (Комітетом Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності і Офісом Генерального прокурора), головним завданням яких визначено запобігти хаотичним змінам до КПК України, які дисбалансиють процес та негативно впливають на ефективність розслідування, варто вказати на відсутність узгодженої і затвердженої на рівні держави концепції реформування кримінальної юстиції (на заміну концепції 2008 р.), у цілому, і концепції (стратегії) удосконалення кримінального процесуального закону, зокрема.

Продовжує працювати робоча група з питань розвитку кримінального права, створена у складі Комісії з питань правової реформи [29], одним із завдань якої визначено проведення нової кодифікації кримінального законодавства України та законодавства про відповідальність за інші правопорушення в публічній сфері, насамперед, адміністративні. Планується, що Кримінальний кодекс України буде побудований на основі максимально можливого перерозподілу законодавчого матеріалу між Загальною та Особливою (Спеціальною) частинами на користь Загальної. Новий кримінальний закон має бути повністю звільнений від декларативних положень, невласливих сучасному кримінальному праву. Запропонована законодавча модель, на думку експертів, дозволить перейти до конструкції, основою якої є забезпечення прав людини на захист від свавільного втручання держави при вчиненні публічного правопорушення та активна роль потерпілого [30]. Окрім того, з метою всебічного оновлення законодавства про публічно-правову відповідальність, розглядається доцільність існування чотирьох кодифікованих актів: Кодексу про відповідальність за правопорушення (з матеріально-правовою і процесуально-правовою частинами); Кодексу про відповідальність за проступки (матеріально-правовий); Кодексу про відповідальність за злочини (Кримінальний кодекс України); Кримінального процесуального кодексу.

Висновки. Проведений огляд сучасних векторів законотворчого забезпечення кримінально-правової політики дозволяє констатувати, як показують, зокрема, і наведені приклади, і позитивні, і негативні аспекти діяльності українського парламенту. Серед останніх здобутків можна назвати оперативне реагування на: Рішення Конституційного Суду України щодо неконституційності окремих положень кримінального і кримінального процесуального законів; важливі для суспільства виклики, пов'язані із протидією корупційним кримінальним правопорушенням, вчиненням злочинів злочинною спільнотою, посиленням відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень проти журналістів; доцільність спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень, колегіального судового розгляду. Проте, від сесії до сесії Верховної Ради «перекидаються» законопроекти, спрямовані на реформування органів прокуратури, діяльності суду присяжних, запровадження дослідчої перевірки; суттєві розбіжності має річне планування законопроектної роботи; внесені також на розгляд парламенту проекти. Поспішні і точкові законодавчі зміни призводять до необхідності їх уточнення (повторного внесення).

Типовою вадою законопроектування є «законотворчий спам», зумовлений намаганням вирішити існуючі проблеми безсистемним посиленням криміналь-

но-правових санкцій, виокремленням «нових» злочинів, безпідставним розширенням («подрібненням») кола суб'єктів, які підлягають кримінальній відповідальності, встановленням вичерпності об'єктивних ознак складу кримінального правопорушення шляхом їх надмірної деталізації, поверненням до деяких правил КПК 1960 року (наприклад, стадії порушення кримінальної справи, необхідності виявлення причин і умов, що сприяли вчиненню злочину, та реагуванню слідчого, прокурора на них). Незатребуваною («відірваною» від законодавчого процесу) залишається більша частина пропозицій учених щодо удосконалення законодавства.

Вирішенню окреслених проблем, на нашу думку, сприятиме концепція внесення змін і доповнень до закону про кримінальну відповідальність та кримінального процесуального закону (Концепція законів), якій передуватиме моніторинг ефективності законодавчих положень, з урахуванням правозастосовчої практики, міжнародного досвіду та надбань правової науки. Вагоме значення для відповідних напрацювань, концептуального бачення належного вирішення суспільно-правового конфлікту, зумовленого кримінальним правопорушенням, має нерозривний зв'язок матеріального і процесуального права, взаємовплив відповідних норм, загальнотеоретичні засади. Ураховуючи незавершеність роботи вищезгаданих робочих груп з удосконалення кримінального, кримінального процесуального законодавства, пропонується всі законотворчі пропозиції (окрім невідкладних, за рішенням Комітету Верховної Ради України) скоординувати на їх розгляд для узагальнення й співвіднесення, і таким чином зупинити хаотичність їх внесення. Доцільним є формування на офіційному рівні (наприклад, у дослідницькій службі парламенту) у відкритому доступі бази пропозицій дослідників про удосконалення законодавства, що, з одного боку, сприятиме їх узагальненню і вивченню можливостей реалізації в законі, а з іншого – підвищить вимоги до таких пропозицій.

З огляду на наведене, показники і критерії визначення якості, ефективності кримінального, кримінального процесуального законодавства, постзаконодавчий контроль, механізми зв'язку правової науки, практики і законотворчості видаються актуальними напрямками подальших наукових розвідок.

Використані джерела:

1. Правова наука та законодавча практика (аналіз дисертаційних досліджень) Випуск 8. Київ: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2020. 470 с.
2. Барабаш Т. М., Левицька Л. В. Сучасний стан законодавчого забезпечення кримінально-правової політики в Україні. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2020. № 5. С. 22–31.
3. Проблеми законодавчого забезпечення пріоритетних сфер суспільних відносин (на основі аналізу законопроектів, включених до порядку денного третьої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання) / Інститут законодавства Верховної Ради України ; за заг. ред. В. О. Зайчука. Том 18. Київ, 2020. 584 с.
4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. (дата звернення 01.02.2021).

5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 55 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 375 Кримінального кодексу України від 11 червня 2020 року № 7-р/2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-20#n2>. (дата звернення 04.02.2021).

6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-20#n2>. (дата звернення 04.02.2021).

7. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>. (дата звернення 01.02. 2021).

8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Плескача В'ячеслава Юрійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень частини третьої статті 307, частини третьої статті 309 Кримінального процесуального кодексу України від 17 червня 2020 року № 4-р(II)/2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va04p710-20#n35>. (дата звернення 05.02.2021).

9. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Кримінального кодексу України щодо вдосконалення порядку застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження: проект Закону є України, реєстр. № 2740 від 15.01.2020 р. URL : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc2>. (дата звернення 01.02.2021).

10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: Закон України від 04.12.2020 р. № 1074-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1074-20#Text>. (дата звернення: 02.02.2021).

11. Чуфрин Ю. Ю. Кримінальна відповідальність за створення злочинної організації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2020. 20 с.

12. Шопіна Ю. О. Кримінальна відповідальність медичного або фармацевтичного працівника за вчинення злочину, пов'язаного з виконанням професійних обов'язків: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2020. 20 с.

13. Дан Г. В. Запобігання використанню малолітньої дитини для заняття жебрацтвом в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2020. 20 с.

14. Черніков Є. Е. Кримінальна відповідальність за неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2020. 20 с.

15. Мурихін С. В. Покарання за екологічні злочини в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2020. 20 с.

16. Метельський І. Д. Працівник правоохоронного органу як учасник кримінально-правових відносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2020. 20 с.

17. Куликович А. Ю. Кримінологічна характеристика морально-психологічних ознак особи злочинця та жертви злочину: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ірпінь, 2020. 18 с.

18. Карпенко М. І. Теоретико-методологічне дослідження злочинів проти встановленого порядку несення військової служби за Кримінальним кодексом України: автореф. дис. ... докт. юрид. наук. Ірпінь, 2020. 39 с.

19. Підгородинський В. М. Злочини проти честі та гідності особи (теоретичне порівняльно-правове дослідження): автореф. дис. ... докт. юрид. наук. Одеса, 2020. 39 с.

20. Курбатова І. С. Прокурор як суб'єкт забезпечення прав особи у кримінальному судочинстві: автореф. дис. ... докт. юрид. наук. Ірпінь, 2020. 38 с.
21. Пасечник М. Л. Кримінальні процесуальні та криміналістичні засади слідчої таємниці: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2020. 20 с.
22. Котова О. С. Процесуальний порядок арешту майна у кримінальному провадженні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2020. 20 с.
23. Холондович І. І. Підстави та процесуальний порядок оскарження повідомлення про підозру: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ірпінь, 2020. 18 с.
24. Каліновська А. В. Доказування у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2020. 20 с.
25. Замкова Я. В. Законність та обґрунтованість рішень судді у стадії підготовчого провадження в кримінальному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2020. 20 с.
26. Брухаль Р. С. Роль прокурора у спеціальному досудовому розслідуванні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ірпінь, 2020. 19 с.
27. Слива Ю. М. Судовий контроль за додержанням законів при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій органами Національної поліції України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2020. 20 с.
28. Полегасв К. М. Реалізація правових позицій Європейського Суду з прав людини та прецедентної практики Верховного Суду у кримінальних провадженнях: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2020. 20 с.
29. Питання Комісії з питань правової реформи: Указ Президента України № 584/2019 від 07.09. 2019 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/584/2019#Text>. (дата звернення 05.02.2021).
30. EUAM UKRAINE. Концепція реформування кримінального законодавства України. URL : <https://newcriminalcode.org.ua/concept>. (дата звернення 05.02.2021).

References:

1. *Pravova nauka ta zakonodavcha praktyka (analiz dysertacijnykh doslidzhenj)* (2020). Kyiv: Instytut zakonodavstva Verkhovnoji Rady Ukrainy, issue 8. [in Ukrainian].
2. Barabash, T. M., Levycjka, L.V. (2020) Suchasnyj stan zakonodavchogho zabezpechennja kryminalno-pravovoji polityky v Ukraini. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoji Rady Ukrainy - Scientific notes of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 5, 22–31. [in Ukrainian].
3. *Problemy zakonodavchogho zabezpechennja prioritetnykh sfer suspilnykh vidnosyn (na osnovi analizu zakonoprojektiv, vključenjnykh do porjadku dennogho tretjoi sesiji Verkhovnoji Rady Ukrainy dev'jatoj sklykannja)* (2020). Kyiv: Instytut zakonodavstva Verkhovnoji Rady Ukrainy, vol. 18. [in Ukrainian].
4. Verkhovna Rada Ukrainy. Kryminalnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy № 2341-III. (2001). N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. [in Ukrainian].
5. Konstytutsiyni Sud Ukrainy. Rishennia u spravi za konstytutsiynym podanniam 55 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiynosti) statti 375 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy. № 7-r/2020. (2020). N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-20#n2>. [in Ukrainian].
6. Konstytutsiyni Sud Ukrainy. Rishennia u spravi za konstytutsiynym podanniam 47 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiynosti) okremykh polozhen Zakonu Ukrainy «Pro zapobihannia koruptsii», Kryminalnoho kodeksu

Ukrainy. № 13-р/2020. (2020). N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-20#n2>. [in Ukrainian].

7. Verkhovna Rada Ukrainy. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy № 4651-VI. (2012). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>. [in Ukrainian].

8. Konstytutsiyni Sud Ukrainy. (2020). Rishennia u spravi za konstytutsiynoiu skarhoiu Pleskacha V'iacheslava Yuriiovycha shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiynosti) okremykh polozhen chastyny tretoi statti 307, chastyny tretoi statti 309 Kryminalnogo protsesualnogo kodeksu Ukrainy. № 4-р(II)/2020. (2020) N. p. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va04p710-20#n35>. [in Ukrainian].

9. Verkhovna Rada Ukrainy. (2020). Pro vnesennia zmin do Kryminalnogo protsesualnogo kodeksu Ukrainy ta Kryminalnogo kodeksu Ukrainy shchodo vdoskonalennia poriadku zasto suvannia okremykh zakhodiv zabezpechennia kryminalnogo provadzhennia: proekt Zakonu Ukrainy № 2740. (2020) N. p. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc2>. [in Ukrainian].

10. Verkhovna Rada Ukrainy. (2020). Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vstanovlennia vidpovidalnosti za deklaruvannia nedostovirnoi infor matsii ta nepodannia sub'iektom deklaruvannia deklaratsii osoby, upovnovazhenoi na vykonannia funktsii derzhavy або mistsevoho samovriaduvannia: Zakon Ukrainy № 1074-IKh. (2020) N. p. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1074-20#Text>. [in Ukrainian].

11. Chufryn, Yu. Yu. (2020). Kryminalna vidpovidalnist za stvorennia zlochyynnoi orha nizatsii. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].

12. Shopina, Yu. O. (2020). Kryminalna vidpovidalnist medychnoho або farma tsevy chnoho pratsivnyka za vchynennia zlochyynu, pov'iazanoho z vykonanniam profesiynykh obo v'iazkiv. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].

13. Dan, H. V. (2020). Zapobihannia vykorystanniu malolitnoi dytyny dlia zaniattia zhebratstvom v Ukraini. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

14. Chernikov, Ye. E. (2020). Kryminalna vidpovidalnist za nenalezhne vykonannia profesiynykh obov'iazkiv medychnym або farmatsevytychnym pratsivnykom: *Extended abstract of candidate's thesis*. Odesa. [in Ukrainian].

15. Murykhin, S. V. (2020). Pokarannia za ekolohichni zlochyyny v Ukraini. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].

16. Metelskyi, I. D. (2020). Pratsivnyk pravookhoronnoho orhanu yak uchasyk kryminalno-pravovykh vidnosyn: *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv. [in Ukrainian].

17. Kulykovych, A. Yu. (2020). Kryminolohichna kharakterystyka moralno-psykhologo hichnykh oznak osoby zlochyntsia ta zhertvy zlochyynu. *Extended abstract of candidate's thesis*. Irpin. [in Ukrainian].

18. Karpenko, M. I. (2020). Teoretyko-metodolohichne doslidzhennia zlochyyniv proty vstanovlenoho poriadku nesennia viiskovoї sluzhby za Kryminalnym kodeksom Ukrainy. *Extended abstract of candidate's thesis*. Irpin. [in Ukrainian].

19. Pidhorodynskyi, V. M. (2020). Zlochyyny proty chesti ta hidnosti osoby (teoretychne porivnialno-pravove doslidzhennia). *Extended abstract of candidate's thesis*. Odesa. [in Ukrainian].

20. Kurbatova, I. S. (2020). Prokuror yak subiekt zabezpechennia prav osoby u krymi nalnomu sudochynstvi. *Extended abstract of candidate's thesis*. Irpin. [in Ukrainian].

21. Pasechnyk, M. L. (2020). Kryminalni protsesualni ta kryminalistychni zasady slidchoi taiemnytsi. *Extended abstract of candidate's thesis*. Odesa. [in Ukrainian].

22. Kotova, O. S. (2020). Protseualnyi poriadok areшту maina u kryminalnomu prova dzhenni. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv. [in Ukrainian].

23. Kholondovych, I. I. (2020). Pidstavy ta protsesualnyi poriadok oskarzhennia pov domlennia pro pidozru. *Extended abstract of candidate's thesis*. Irpin. [in Ukrainian].

24. Kalinovska, A. V. (2020). Dokazuvannia u kryminalnomu provadzhenni na stadii dosu dovoho rozsliduvannia. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].

25. Zamkova, Ya. V. (2020). Zakonnist ta obgruntovanist rishen suddi u stadii pidhotovchoho provadzhennia v kryminalnomu protsesi Ukrainy. *Extended abstract of candidate's thesis*. Odesa. [in Ukrainian].

26. Brukhal, R. S. (2020). Rol prokurora u spetsialnomu dosudovomu rozsliduvanni: *Extended abstract of candidate's thesis*. Irpin. [in Ukrainian].

27. Slyva, Yu. M. (2020). Sudovy kontrol za doderzhanniam zakoniv pry provedenni nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) dii orhanamy Natsionalnoi politsii Ukrainy. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].

28. Poliehaiev, K. M. (2020). Realizatsiia pravovykh pozytsii Yevropeiskoho Sudu z prav liudyny ta pretsedentnoi praktyky Verkhovnoho Sudu u kryminalnykh provadzhenniakh: *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].

29. Prezydent Ukrainy. Pytannia Komisii z pytan pravovoi reformy: Ukaz № 584/2019. (2019). N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/584/2019#Text>. [in Ukrainian].

30. EUAM UKRAINE. Kontseptsiiia reformuvannia kryminalnoho zakonodavstva Ukrainy. N. d. N. p. URL : <https://newcriminalcode.org.ua/concept>. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 08.02.2021

Барабаш Т. Н., кандидат юридических наук, доцент, заведующая отделом мониторинга законодательства Института законодательства Верховной Рады Украины (г. Киев, Украина)

Левицкая Л. В., кандидат юридических наук, доцент, заместитель заведующего отделом мониторинга законодательства Института законодательства Верховной Рады Украины (г. Киев, Украина)

НЕКОТОРЫЕ ЗАКОНОТВОРЧЕСКИЕ ВЕКТОРЫ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УГОЛОВНОГО И УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССУАЛЬНОГО ЗАКОНОВ УКРАИНЫ

В статье освещены современные направления деятельности украинского парламента относительно усовершенствования уголовного и уголовного процессуального законов и в частности на основании анализа научных взглядов на проблемные вопросы (по диссертационным работам 2020 года) и законотворчества четвертой сессии девятого созыва Верховной Рады Украины. Исследована связь правовой науки и законодательной практики. Выражено авторское видение концепции усовершенствования уголовного и уголовного процессуального законов. Обобщены внесённые изменения и дополнения в Уголовный кодекс Украины, Уголовный процессуальный кодекс Украины и акцентировано внимание на отдельных, общественно значимых законопроектах в исследуемой сфере.

Ключевые слова: уголовный закон, уголовный процессуальный закон, Уголовный кодекс Украины, Уголовный процессуальный кодекс Украины, усовершенствование, законопроект, правовая наука, кодифицируемый акт.

Barabash T., *Candidate of Law, Associate Professor, Head of legislation monitoring Department, Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine (Kyiv, Ukraine)*
Levytska L., *Candidate of Law, Associate Professor, Deputy Head of legislation monitoring Department, Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine (Kyiv, Ukraine)*

SOME LEGISLATIVE VECTORS OF IMPROVEMENT OF CRIMINAL AND CRIMINAL JUDICIAL LAWS OF UKRAINE

Criminal and criminal judicial laws are in plane enhanceable attention of law maker, scientists and practical workers, that predefined by the dynamics of development of society, him the real necessities, split-level factors of life. Therefore, research of the modern going near the update of the rule-making providing of criminal legal policy is actual and necessary for creation of permanent legislative base in this sphere.

In a publication illumination of modern directions of activity of Ukrainian parliament is put for a purpose in relation to an improvement criminal and criminal judicial laws, in particular, on the basis of analysis of scientific looks to the problem questions (after dissertation of 2020) and lawmaking during the fourth session of ninth convocation of Verkhovna Rada of Ukraine. Investigational touch of legal science and legislative practice, author vision of conception of improvement criminal and criminal judicial is expressed laws.

Generalized made alteration and addition in the Criminal code of Ukraine, Criminal code of practice of Ukraine and attention is accented on separate, publicly meaningful, bill drafts in the probed sphere. A scientific novelty is predefined determination of constituents of development of high-quality and effective legislation in the field of criminal legal policy, by continuation of search of the most effective, rational and sufficient facilities and methods of update of legislative sources of criminal right, criminal judicial right, introduction of their achievements, in practice, for the sake of establishment of balance between confessedly principles and norms of international law, by the process of European integration and maintenances of originality, historical achievements of domestic science, accordance, the necessities of the Ukrainian state system.

Keywords: penal law, penal judicial law, Criminal code of Ukraine, Criminal Procedure Code of Ukraine, improvement, bill draft, legal science, codified act.